

Temavecka - Natur

S3C-fortsättare (dag)

NYFIKEN PÅ SVERIGE – NATUREN

Ordlista

- natur – allt som finns utanför städer, t.ex. skog, sjöar, berg.
- en skog – ett område med många träd.
- ett träd – växter som är stora och har stam och grenar.
- en sjö – en stor samling vatten inuti landet.
- en kust – marken som ligger vid havet.
- en ö – ett landområde med vatten runt om.
- ett hav – mycket stort vatten, t.ex. Östersjön.
- (en) mark – jorden man går på, land.
- att äga – att något tillhör en person, t.ex. ett hus eller mark.
- en lag – en regel som gäller för alla i ett land.
- Allemansrätten – lagen som säger att alla människor får vara i naturen.
- en bestämmelse – en regel eller ett beslut.

- att röra sig fritt – att gå, springa, cykla eller vara var man vill.
- årstider – delar av året: vinter, vår, sommar, höst.
- (en) vinter – kall årstid, ofta med snö.
- (en) vår – årstid när blommor kommer och det blir varmare.
- (en) sommar – varm årstid, ofta med sol.
- (en) höst – årstid när löven faller och det blir kallare.
- norra Sverige – den övre delen av landet.
- södra Sverige – den nedre delen av landet.

Välj det alternativ som *bäst* beskriver ordet. Arbeta enskilt eller i par.

1. Vad är polarnatt?

- Det är den tid då du måste gå och lägga dig.
- Det är när det är mörkt dygnet runt.

2. Vad är midnattssol?

- Det är när solen är uppe hela dygnet. Det är ljust även på natten.
- Det är när månen lyser väldigt starkt.

3. Årstider – vad är det?

- Det är fyra perioder som året är indelat i. Varje årstid har ett särskilt väder. Vinter, vår, sommar och höst.
- Det är så många timmar som det går på ett år.

4. Vad är en äng?

- Det är en stor park.
- Det är en stor bit mark utan träd.

5. Vad är ett fjäll?

- a) Det är en stor sjö.
- b) Det är ett högt berg där det ofta ligger snö året runt.

6. Vad är skärgård?

- a) Det är många små öar som ligger i vattnet utanför fastlandet.
- b) Det är en trädgård som är full av sten.

7. Vad vet du om samerna?

- a) De lever i norra Sverige, Norge och Finland.
- b) Det är ett annat ord för skog.

8. Giftig – vad betyder det?

- a) Det är när något luktar väldigt starkt.
- b) Det är när något är farligt. Du kan bli sjuk av att äta något som är giftigt. Du kan bli sjuk av att få ett bett av ett djur som är giftigt.

9. Vad är allemansrätten?

- a) Det är en lag som ger alla människor rätt att vara ute i skog och mark. Du får bada, plocka bär och tälta i naturen. Men du får inte förstöra något när du är ute i naturen.
- b) Det är en lag som ger alla människor rätt att rösta.

Björk

Björken kan bli omkring 25 meter hög och upp till 300 år gammal. Den är lätt att känna igen på sina stammar, som är vita med svarta fläckar och sprickor. Den yttersta delen av björkens bark kallas näver, och går att dra av. Förr i tiden användes näver bland annat till att täcka tak, och göra askar och ryggsäckar av.

Björken är Sveriges vanligaste lövträd och finns i hela landet.

Ek

Ekar kan bli upp till 35 meter höga. Ekar kan också bli mycket gamla, nästan 1 000 år. De får grova stammar som kan bli upp till tre meter i omkrets. Ekar har kraftiga rötter som gör att de står stadigt även när det stormar.

Skogar med bara ekar är ovanligt. Ofta växer de tillsammans med andra sorters träd. Eken finns i södra Sverige. Den är ovanlig från Dalarna och norrut.

Ekollon

På ekar växer ekollon. De är en viktig föda för många djur, till exempel möss, vildsvin, rådjur och ekorrar.

Ett kungligt träd

Ekens ved är hård. Förr i tiden använde man den när man byggde krigsfartyg. År 1558 bestämde kung Gustav Vasa att alla ekar i Sverige tillhörde kungen. Inte förrän 1830 fick bönderna rätt att själva hugga ner och använda sina ekar.

Gran

Granen kan bli 60 meter hög och nästan 500 år gammal. Stammen är rak och täckt med en gråbrun bark. Granen har barr som sitter en och en, och är ganska mjuka. De sticks inte lika mycket som tallens barr.

Kottar

Grankottar hänger ner från grenarna. De är först gröna, och blir sedan bruna när fröna mognar.

Granen är ett av Sveriges vanligaste träd. Den växer i nästan hela landet.

Tall

Tallen kan bli 30 meter hög, och 500 år gammal. Grenarna börjar först långt upp på stammen. Tallen har barr som är gröna hela året. Tall finns i hela Sverige, och är ungefär lika vanlig som gran.

Tall eller gran?

Tallens barr är längre än granens, och sitter inte lika tätt. Kottarna är också olika. Tallkottarna är korta och runda, medan grankottarna är långa och smala.

Vitsippa – en vårblomma i Sverige

Vitsippan är en av de första blommorna som kommer på våren i Sverige. Den växer ofta i skogar och parker, särskilt där det finns mycket lövträd, som ek eller bok.

Vitsippan blommar under en kort tid – oftast i april och maj. När träden får blad och det blir mörkare i skogen, slutar vitsippan att blomma.

Vitsippan sprider sig både med frön och med rötter under marken. Den växer ofta i stora grupper som täcker marken som en vit matta.

Blomman är vacker, men den är också giftig. Man ska inte äta den. Många barn tycker om att plocka vitsippor på våren och ge dem som en bukett till någon de tycker om.

Vitsippan är en viktig del av den svenska naturen och en symbol för att våren har kommit.

Maskros – en vanlig blomma

Maskrosen är en mycket vanlig blomma i Sverige. Den börjar blomma på våren och syns ofta i parker, på grasmattor och längs vägar.

Blomman är gul och lyser starkt i solen. Efter ett tag försvinner de gula bladen och istället kommer en vit boll med små frön. När vinden blåser, flyger fröna iväg och maskrosen sprider sig. Det är därför det ofta växer många maskrosor på samma plats.

Många människor tycker att maskrosor är fina, men andra tycker att de är ogräs, särskilt i trädgårdar. Trots det är maskrosen en stark och tålig växt som klarar sig bra utan mycket vatten eller näring.

Maskrosen är också en nyttig växt. Man kan till exempel använda bladen i sallad och göra te av rötterna.

Liten blåklocka – en svensk sommarblomma

Liten blåklocka är en vild blomma som växer i Sverige. Den blommar under sommaren, från juni till september. Den trivs bäst på torra och soliga platser, till exempel ängar, klippor och vägkanter.

Blomman är liten och har en vacker blå färg. Formen ser ut som en klocka som hänger neråt. Det är därför den kallas blåklocka.

Liten blåklocka är en av Sveriges mest älskade blommor. Den finns med i dikter, sånger och tavlor. Många tycker att den är en symbol för svensk sommar och natur.

Kantarell – en populär svamp i Sverige

Kantarellen är en av de mest populära matsvamparna i Sverige. Många människor tycker om att plocka kantareller i skogen. Den växer under sommaren och hösten, oftast från juli till oktober.

Kantarellen är gul och har en form som liknar en tratt. Den luktar gott och smakar mycket. Därför använder man den ofta i matlagning, till exempel i sås eller i en svamptoast.

Kantareller växer mest i barrskogar, ofta nära gran eller tall. De trivs i fuktig jord och man kan hitta dem efter det har regnat.

Kantarellen är inte bara god, den innehåller också vitaminer och är nyttig.

Karljohanssvamp – en stor och god matsvamp

Karljohanssvamp är en populär svamp i Sverige. Den är ätlig och smakar mycket. Många tycker att det är en lyxig svamp. Den växer i skogen under sensommaren och hösten, oftast från augusti till oktober.

Karljohanssvampen är stor och har en tjock fot. Hatten är brun och undersidan är vit eller gul. Svampen luktar gott och smakar milt och nötköttigt.

Karljohanssvampen växer mest i barrskogar och lövskogar, ofta nära gran eller ek. Den gillar fuktig jord och man hittar den ofta efter regn.

Flugsvamp – en giftig svamp

Flugsvamp är ett namn för flera olika svampar som ser vackra ut men är mycket giftiga. Den mest kända är röd flugsvamp. Den har en röd hatt med vita prickar. Många barn ritar den när de ritar svampar.

Flugsvampar växer i skogar, både i barrskogar och lövskogar. De kommer fram på sensommaren och hösten. Svampen kan se fin ut, men

man ska aldrig äta den. Den kan göra dig mycket sjuk. Några flugsvampar kan till och med vara dödliga.

Om du misstänker att någon har ätit en flugsvamp, måste du genast kontakta Giftinformationscentralen eller ringa 112.

Svara på frågorna:

1. Varför tycker många människor om att plocka kantareller?
2. När växer kantarellen oftast?
3. Hur ser en kantarell ut?
4. Vad kan man laga med kantareller?
5. Var växer karljohanssvampen oftast?
6. Hur luktar och smakar karljohanssvampen?
7. Hur ser den röda flugsvampen ut?
8. Varför ska man aldrig äta flugsvamp?
9. Vad ska man göra om någon har ätit en flugsvamp?
10. Vilka skillnader finns mellan kantarell och flugsvamp?

Älg

Älgen är det största vilda djuret i Sverige. Den bor i skogen och tycker om att vara nära sjöar och myrar. Älgen finns i hela landet, men mest i Norrland.

En vuxen älg kan väga upp till 700 kilo. Den har långa ben och en stor kropp. Huvudet är avlångt och den har stora öron. Hanen kallas tjur och honan ko. Tjuren har horn som kan bli mycket stora. Varje år tappar han sina horn och får nya.

Älgen är ett skyggt djur, men ibland ser man den nära vägar. Det är farligt, för en krock med en älg kan bli allvarlig. Därför finns det ofta skyltar med texten "Varning för älg" längs vägarna.

Varje höst är det älgjakt i Sverige. Då får jägare skjuta ett visst antal älgar. Det är för att det inte ska bli för många älgar i skogen.

Rådjur – ett vanligt djur i Sverige

Rådjuret finns i nästan hela Sverige. De bor i skogar, på ängar och ibland nära städer. Rådjur är lätta att känna igen. De är bruna på sommaren och gråbruna på vintern. Bak på kroppen har de en vit fläck.

En vuxen hane kallas bock och en hona kallas rå. Bocken har horn som han tappar varje vinter och som växer ut igen på våren. Rådjuret är mindre än älgen, men det kan springa snabbt och hoppa högt.

Rådjuret är mest aktivt tidigt på morgonen och på kvällen. Det är ett försiktigt djur och tycker inte om att vara nära människor. Men ibland kan man se dem i trädgårdar, där de äter blommor och växter.

Allemansrätten

Det finns mycket att upptäcka och uppleva i naturen. Lyssna på fåglarna. Plocka blommor att ta med hem. Ta med något att äta och gå ut i naturen, ensam eller tillsammans med vänner, familj eller släktingar. På många platser i naturen finns det särskilda ställen där man kan grilla. Din kommun kan ge tips om fina platser i naturen. Det här får du göra i den svenska naturen enligt allemansrätten:

- Gå, cykla och rida och vara nästan överallt i naturen. Men inte för nära bostadshus. Om du öppnar en grind måste du stänga den bakom dig. Gå, cykla och rida på privata vägar.
- Tälta något dygn i naturen. Vill du tälta längre tid måste du fråga den som äger marken.
- Bada, åka båt och gå iland, men inte nära bostadshus.
- Plocka blommor, bär och svamp.
- Fiska med metspö och kastspö utmed kusten och i de fem största sjöarna (Mälaren, Vänern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland).
- Du får göra upp en liten eld om du är försiktig. Elda inte direkt på en berghäll, den går sönder. Det är bäst att elda där det finns en särskild plats för eldning. På sommaren är det ofta förbjudet att elda. Fråga din kommun vad som gäller.

För att alla ska kunna njuta av naturen och för att vi inte ska skada djur och natur behöver vi tänka på några saker:

- Du får inte passera över tomter, trädgårdar, planteringar eller odlad mark, till exempel åkrar.
- Du får inte köra bil, motorcykel eller moped i naturen. Du får heller inte köra på stigar, parkvägar eller i motionsspår.
- Du får inte elda om det är mycket torrt väder eller blåser hårt. Då kan elden sprida sig.
- Du får inte ta eller skada träd och buskar.
- Du får inte ta frukt, bär, grönsaker eller något annat som växer i trädgårdar, planteringar eller på åkrar.
- Lämna inte kvar eller kasta något skräp. Burkar, glas, plast och annat skräp kan skada djur och människor.
- Du får inte jaga, störa eller skada djur. Det är också förbjudet att ta fågelägg eller röra djurens bon eller ungar.
- Du får inte fiska utan tillstånd i sjöar eller vattendrag. Du behöver inte tillstånd för att fiska med metspö och kastspö vid kusten.
- Hundar får inte vara lösa i naturen under tiden 1 mars – 20 augusti. Då har djuren ungar. En lös hund kan skrämna och skada djuren. Det är bäst att alltid ha hunden kopplad i naturen.

Skogen är inte farlig

Många är vana att leva i staden och att alltid ha människor omkring sig. Då kan man tycka att det är för tyst och ensamt i skogen. Det kan kännas farligt. Men i skogen finns inget att vara rädd för. I Sverige finns nästan inga farliga djur. De flesta djur är rädda för människor och håller sig undan.

Nationalparker och naturreservat

En del områden med särskilt viktig natur kallas nationalpark eller naturreservat. Där gäller hårdare regler.

Det här märket finns på skyltar och på träd eller stolpar vid sådana områden. På anslagstavlor kan man läsa vilka regler som gäller.

Uppgift:

Skriv fyra frågor till texten:

1) _____ ?

2) _____ ?

3) _____ ?

4) _____ ?

Diskutera i små grupper:

1. Tycker du om att vara i naturen? Varför eller varför inte?
2. Vad brukar du göra när du är i skogen eller vid en sjö?
3. Har du grillat ute i naturen någon gång? Berätta.
4. Vad tycker du om allemansrätten? Berätta.
5. Varför tror du att man måste vara försiktig när man gör upp eld?
6. Vad kan hända om människor lämnar skräp i naturen?
7. Tycker du att reglerna i naturen är bra? Varför?
8. Är du rädd för några djur i skogen? Vilka?
9. Finns det liknande regler om naturen i ditt hemland? Berätta.
10. Varför är det viktigt att skydda nationalparker och naturreservat?

Hitta växter i Botaniska trädgården

Följ vägen som ni ser på kartan.

Hitta följande växter (och annat).

När ni har hittat växten (och annat) ta ett kort (foto) som bevis och kryssa i att ni har hittat den.

en blåbärsbuske

Hittat ja nej

en brännässla

Hittat ja nej

en maskros

Hittat ja nej

stjärnmossa

Hittat ja nej

en ormbunke

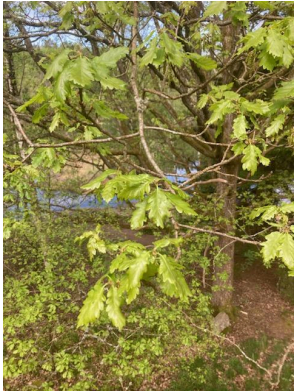
Hittat ja nej

vitsippor (en vitsippa)

Hittat ja nej

en ek

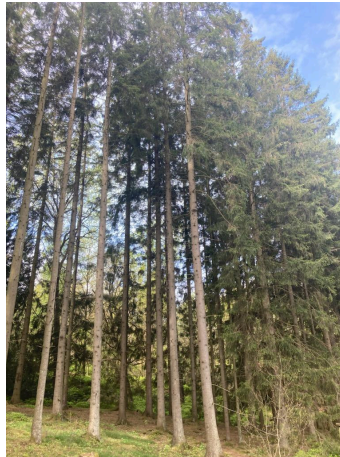
Hittat ja nej

en björk

Hittat ja nej

en gran

Hittat ja nej

en tall

Hittat ja nej

en liljekonvalj

Hittat ja nej

åkerfräken

Hittat ja nej

en damm

Hittat ja nej